

Toplum ve Hukuk Dergisi
2003 Kış Sayısı

VASİLEVA/DANİMARKA KARARI
Başvuru No.52792/99
Karar Tarihi:25 Eylül 2003

İngilizce Özgün Metinden Çeviren
Av. Serkan Cengiz¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Birinci Bölüm), Daire olarak aşağıdaki üyelerin katılımıyla toplandı:

Bay C.L.ROZAKİS, *Başkan,*
Bay P.IORENZEN,
Bayan F.TULKEN,
Bayan N.VAJİC,
Bay E.LEVITS,
Bay A.KOVLER
Bay V.ZAGREBELSKY, *Yargıçlar,*
Ve Bay S.NIELSEN, *Bölüm Sekreter Yardımcısı,*

4 Eylül 2003 tarihinde gereği özel olarak görüşüldükten sonra,

Yukarıda belirtilen tarihte aşağıdaki karar verildi:

USUL

1. Dava, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Korunması Sözleşmesinin ("Sözleşme") 34.maddesi uyarınca Bulgaristan vatandaşı bayan Sofiika Vasileva ("başvurucu") tarafından, Danimarka Krallığı aleyhine Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na yapılan 10 Ağustos 1999 tarihli başvurudan kaynaklanmıştır.
2. Başvurucu, Mahkeme önünde Arhus'ta avukatlık yapan bayan Hanne Gullitz tarafından temsil edilmiştir. Danimarka Hükümeti (Hükümet) Adalet Bakanlığında ajan bay Hans Klingenberg ve yardımcı ajan bayan Nina Holst-Christensen tarafından temsil edilmiştir.
3. Dava, başvurucunun 11 Ağustos gece saat 21:30'dan 12 Ağustos 1995 saat sabah 11:00 kadar gözaltına alınmasıyla ilgilidir. Başvurucu Sözleşmenin 5/1.maddesine dayanmaktadır.
4. Başvuru Mahkemenin İkinci Bölümüne verilmiştir (Mahkeme İç Tüzüğü m.52/1). Kasım 2001 tarihinde Mahkeme, bölümlerinin yapılanmasını değiştirmiştir.(Mahkeme İç

¹ İzmir Barosu Üyesi

Tüzüğü m.25/1). Dava yeni oluşturulan Birinci Bölüme verilmiştir (Mahkeme İç Tüzüğü m.52/1). Bu bölüm içerisinde davaya inceleyecek olan Daire (Sözleşme m.27/1) Mahkeme İç Tüzüğü m.26/1 uyarınca oluşturulmuştur.

5. Mahkeme 30 Nisan 2002 tarihli kararı ile başvuruyu kabuledilebilir ilan etmiştir (Mahkeme İç Tüzüğü m.59/1).
6. Başvurucu ve Hükümet esas hakkında görüşlerini sunmuşlardır (Mahkeme İç Tüzüğü m.59/1). Daire taraflara danıştıktan sonra davanın esası hakkında bir duruşmanın gerekli olmadığına karar vermiştir (Mahkeme İç Tüzüğü m.59/2).

OLAYLAR

I.DAVANIN ÖZEL KOŞULLARI

7. 1928 doğumlu başvuru, 11 Ağustos 1995 tarihinde Arhus kentinde bir halk otobüsünde, kendisini geçerli bir bilet olmaksızın seyahat etmekle suçlayan bilet kontrolörüyle bir tartışma yaşamıştır. Kontrolör başvurucuya para cezası keseceği sırada başvuru kimliğini açıklamayı reddetmiş ve sonrasında polis çağrılmıştır. Polisler başvurucudan kimlik ve adres bilgilerini rica etmişler, başvurucunun reddetmesi üzerine, başvuru İdari Usul Yasasının 750. ve 755. bölümüne ve 1. alt bölümüne uygun olarak saat 20:30'da gözaltına alınmış ve polis karakoluna getirilmiştir.
8. Polis raporlarından, polisin başvurucunun yaklaşık 60 yaşında olduğunu tahmin ettiği ortaya çıkmaktadır. Başvuru kişisel eşyalarından yoksun olarak saat 21:45'de bekleme odasına konulmuş ve saat 23:00'deki tuvalet ihtiyacından sonra gözaltı hücrelerine yerleştirilmiştir. 12 Ağustos 1995 sabah saat 10:45'de başvuru kimlik bilgilerini açıklamış ve saat 11:00'de salıverilmiştir.
9. Başvuru salıverilmesinden hemen sonra yere yığılmış ve yüksek tansiyon tanısıyla 3 gün hastanede kalmıştır.
10. Başvurucunun ismini açıklamayı reddettiği suçlamasına ilişkin bir iddianame düzenlenmemiştir. Başvurucunun otobüs şirketi ile arasındaki çekişmenin sonucu bilinmemektedir.
11. Başvuru 16 Ağustos 1995 tarihinde Arhus Emniyet Müdürüne gözaltı hakkında yakınmada bulunmuştur. Emniyet Müdürü başvurucunun kimliğini kanıtlayabilecek hiçbir belgeye sahip olmadığını, başvurucunun histerik izlenimini verdiğini ve kimliğini açıklamayı reddettiğini, bütün bunların ışığında güvenlik gerekçeleriyle gözaltı hücrelerine yerleştirildiğini ifade eden 14 Eylül 1995 tarihli mektubunu başvurucuya göndermiştir. Emniyet Müdürü ayrıca bütün gözaltı süresi boyunca başvurucunun düzenli olarak kontrol edildiğini, iç iletişim sistemi aracılığıyla kendisine seslendiğini buna karşın her defasında başvurucunun çığlıklarla ve kimliğini açıklamamak konusundaki sürekli bir reddediş ile karşılık verdiğini belirtmiştir.

12. Başvurucu gözaltına alınmış olması nedeniyle 14 Haziran 1996 tarihinde tazminat isteminde bulunmuştur. Emniyet Müdürü 18 Temmuz 1996 tarihinde konu hakkında karar vermiştir ve aynı gün başvurucuya gönderilen mektubun konuyla ilgili bölümü aşağıdadır:

“Bir önceki yakınmanızla ilgili olarak İdari Müdürün HJH 14 Eylül 1995 tarihli mektubunu almıştınız. Benim yakınmanıza ilişkin cevabım bu mektubun içeriğinden esas olarak farklı olmayacaktır.

Buna karşın ilerlemiş yaşıınız açısından gözaltı hücrelerinde kalmanızla bağlantılı olarak, gerekli olduğu halde bir doktor tarafından kontrol edilmemenizi bir üzüntü nedeni olarak görmekteyim.

Genel olarak, polis karakoluna götürülmüş olduğunuzu, bir hücreye yerleştirildiğinizi, saat 23:00'den takip eden günün sabahı saat 11:00' e kadar ki toplam 12 saatlik kalış sürenizin polis tarafından aydınlatılması gereken bir soruya cevap vermedeki isteksizliğinize ve davranışlarınıza atfedilebileceğini tespit ettim.

Bu karar Adalet Bakanlığı nezdinde temyiz edilebilir...

Özgürlüğünüzden yoksun bırakılmış olmanız nedeniyle tarafınızdan talep edilen tazminata, bu dilekçenizin bir örneğinin gönderilmiş olduğu Bölge Savcılığı tarafından karar verilecektir.”

13. Başvurucu Emniyet Müdürünün bu kararını Adalet Bakanlığı önünde temyiz etmemiş, fakat 31 Temmuz 1996 tarihinde bu karara karşı Viborg Bölge Eyalet Savcılığı önünde yakınmada bulunmuş ve 6 Şubat 1997 tarihinde de tazminat istemi reddedilmiştir.
14. Başvurucu İdari Usul Yasasının 1018. bölümüne uygun olarak 5 ve 12 Mart 1997 tarihlerinde Genel Savcılığa temyiz başvurusunda bulunmuş, karar 25 Kasım 1997 tarihinde onaylanmıştır.
15. Sonrasında başvurucu İdari Usul Yasasının 1018. bölümü uyarınca Arhus Şehir Mahkemesinde tazminat davası açmıştır. Savcılık başvurusunun davranışının, gözaltı işlemini ve tutulma süresini zorunlu kıldığı iddiasını sürdürmüştür. 26 Haziran 1998 tarihinde başvurusunun mahkeme önünde avukatla temsil edildiği bir duruşmada başvurucu, diğerlerinin yanı sıra bilet kontrolörüne ismini vermeyi reddetmesinin kısmen kızgın olmasından, kısmen de kontrolörün onu zaten tanıyor olmasından kaynaklandığını açıklamıştır. Başvurucu gerek karakola götürülürken ya da oraya vardıktan sonra ve gerekse gözaltı boyunca polisin kendisiyle konuşmadığını veya kendisini sorgulamadığını iddia etmiştir. Başvurucu polise teslim ettiği kişisel eşyalarının arasında kamu makamlarından gelen ve kendi ismini taşıyan mektupların olduğu inancındadır. Dört polis memuru 17 Eylül 1998 tarihinde tanık olarak dinlenmiştir. Gözaltı işlemini gerçekleştiren iki polis memuru isteklerine rağmen başvurusunun iki defa ismini ve adresini vermeyi reddetmiş olduğunu; taleplerden birinin sonrasında başvurusunu eğer gereken bilgiyi vermezse gözaltına alınacağı konusunda uyardıklarını, çığlık atan ve histerik bir görünüm sergileyen başvurusuyla iletişim kurmanın oldukça güç olduğunu ifade etmişlerdir.

Karakolda, görevli polis memurunun huzuruna çıkarılan başvurucu, yine ismini açıklamayı reddetmiştir. Başvurucu kimliğini tespit edecek herhangi bir şey taşımamaktaydı. 11 Ağustos 1995 tarihinde görevli olan polis memuru diğer açıklamalarının yanı sıra başvurucunun kimlik bilgilerini ve doğum tarihini edinmek amacıyla üst üste girişimde bulduktan sonra bundan vazgeçtiğini ve sonrasında başvurucunun bir bekleme odasına yerleştirildiğini, görev süresinin sona erme saati olan saat 23:00'den önce başvurucudan kişisel bilgilerini açıklamasını istemek üzere en azından bir kere daha bekleme odasına gittiğini fakat, başarısız olduğunu dile getirmiştir. 12 Ağustos 1995 tarihinde sabah saat 06:30'da itibaren görevli olan diğer polis memuru, istenilen bilgileri almak amacıyla aşağıya birkaç kez bir meslektaşını gönderdiğini, meslektaşlarının ancak saat 10:45 civarında başarılı olduklarını, bunun üzerine başvurucu salıverildiğini belirtmiştir. Arhus Emniyet Müdürlüğünden başvurucunun davasının görevli memurlar tarafından enine boyuna tartışıldığını gösteren 9 Temmuz 1996 tarihli bir not sunulmuştur. Not, özellikle, başvurucunun gözaltı hücrelerine yerleştirilmesiyle ilgili olarak özellikle bir doktorun gelmediği, başvurucunun saatlerce gözaltında tutulduğu, akşam, gece ve sabah erken saatlerde başvurucunun kimlik bilgilerini edinmek için hangi işlemlerin yapıldığını kanıtlayacak bir belgenin olmadığını tartışmaktaydı. Görevli polis memurlarına, gelecekte her görev süresinin başlangıcında gözaltındaki kişilerden sorumlu olmak üzere aralarından birisinin görevlendirilmesi emri verilmiştir.

16. Şehir Mahkemesi 25 Eylül 1998 tarihinde şu kararı vermiştir:

“Başvurucu iki görevli polis memuruna ismini ve adresini vermemesi nedeniyle para cezasına hükmetme yetkisi veren İdari Usul Yasasının 750. bölümünü ihlal etmiştir. Bu nedenle, İdari Usul Yasasının 750. bölümünün 1. alt bölümü uyarınca başvurucu gözaltına alınabilir.

Ayrıca, gözaltına alındıktan hemen sonra polis karakoluna getirildiğinde başvurucu isim ve adresini açıklamayı reddetmiş ve sonuç olarak bekleme odasına yerleştirilmiştir. En azından bir süre gözaltı hücrelerine yerleştirilen 67 yaşındaki başvurucunun kimlik bilgilerini ortaya çıkarmak için saat 23:00'den ertesi sabah saat 06:30'kadar hangi işlemlerin yapıldığı bilinmemektedir. Eldeki bilgilere göre bu süre boyunca başvurucuya tıbbi tedavi sağlanmamıştır. Görevli polisler, başvurucunun İdari Usul Yasasının 750. Bölümünü ihlal etmiş olması nedeniyle gözaltına alındığını dikkate alarak, kimlik bilgilerini ortaya çıkarmak için sürekli girişimde bulunmak, gözaltı süresinin gözaltı amacını orantısızca aşmamasını sağlamak (konuyla ilgili prensipler İdari Usul Yasasının Bölüm 760, alt bölüm 1, Bölüm 755, alt bölüm 4'te belirtilmiştir) yükümlülüğü altındadırlar. Bu koşullar altında Mahkeme, gözaltını takip eden gün saat 11:00 kadar uzatılmasını gerektirecek herhangi bir gerekçe tespit etmemiştir. Bundan dolayı başvurucu İdari Usul Yasasının Bölüm 1018a, alt bölüm 1 uyarınca 2.200 Danimarka Kronu tutarındaki tazminata hak kazanmıştır. “

17. Savcılık, karara karşı Batı Danimarka Yüksek Mahkemesine temyiz başvurusunda bulunmuş, başvurucu bu Mahkeme önünde Şehir Mahkemesi önünde vermiş olduğu ifadeyi birazcık değiştirmiş ve polisin gözaltından önce ve sonra kişisel bilgilerini

vermesini istediğini, fakat kızgın olduğu için bunu reddettiğini kabul etmiştir. Şehir Mahkemesi önünde tanık olarak dinlenen polis memurları ifadelerini yinelemişlerdir.

18. Yüksek Mahkeme 11 Şubat 1999 tarihinde başvurucu aleyhine aşağıdaki kararı vermiştir:

“İdari Usul Yasasının 750. Bölümünün ihlal edilmiş olması nedeniyle başvurucu İdari Usul Yasasının 755.Bölümünün 1 Nolu alt bölümü uyarınca gözaltına alınabilir.

Gözaltı ve sonraki alıkoyma boyunca [başvurucudan] sürekli olarak ismini ve adresini açıklaması istenmiş, başvurucu bunu reddetmiştir. Başvurucu, ayrıca polisin isim ve adresini tespit etmesine yarayacak herhangi bir belgeye de sahip değildi. Sonuç olarak [başvurucu] ismini ve adresini açıklar açıklamaz salıverilmiştir.

Bu koşullar altında [başvurucu lehine] İdari Usul Yasasının bölüm 1018a alt bölüm1 uyarınca tazminata hükmetmeyi gerektirecek herhangi bir gerekçe yoktur.

Ayrıca Bölüm 1018 a, alt Bölüm 2 uyarınca tazminata hükmedilmesini gerektirecek herhangi bir koşul da tespit edilmemiştir [mahkemenin savcılık için tespiti] .”

19. Başvurucu, Temyiz Mahkemesine başvurmak için yaptığı 24 Şubat 1999 tarihli izin istemi, Temyiz İzin Kurulunca 25 Mayıs 1999 tarihinde reddedilmiştir.

II.KONUyla İLGİLİ ULUSAL HUKUK

20. ...*(İlgili paragraf sorumlu Devletin konuyla ilgili ulusal yasalarını içerdiğinden çevrilmemiştir. ç.n.)*

HUKUK

I.SÖZLEŞMENİN 5/1. MADDESİNİN İHLALİ İDDİASI

21. Başvurucu 11 Ağustos 1995 günü saat 20:30'dan 12 Ağustos 1995 günü sabah saat 11:00'e kadar devam eden alıkonulma durumunun Sözleşmenin 5/1 maddesinin ihlalini oluşturduğu yakınmasında bulunmuştur. Bu hükme göre:

“1. Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve yasada belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünde yoksun bırakılamaz.

- a) Kişinin yetkili mahkeme tarafından mahkum edilmesi üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi;*
- b) Bir mahkeme tarafından, yasaya uygun olarak, verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya yasanın koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;*
- c) Bir suç işlediği hakkında geçerli şüphe bulunan veya suç işlemesine yada suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul*

nedenlerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili mercii önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulu durumda bulundurulması;

- d) *Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulu durumda bulundurulması veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;*
- e) *Bulaşıcı hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastasının, bir alkoliğin, uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin veya bir serserinin usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması ;*
- f) *Bir kişinin usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonmasını veya kendisi hakkında sınır dışı etme yada iade işleminin yürütülmekte olması nedeniyle usulüne uygun olara yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;”*

A. Tarafların Tartışmaları

22. Başvurucu İdari Usul Yasası bölüm 755, alt bölüm 1 ve 4'ün gözaltına alınan şahsın kimliğini tespit amacıyla sadece kısa süreli bir alıkoymaya izin verdiğini, bu nedenle alıkonulmasının “hukuka uygun” olduğunu ileri sürmüştür. Ek olarak kendisine isnat edilen suçlamaya ilişkin sorgulanmadığını ve de ilgili Yasanın 758. bölümü uyarınca herhangi bir rapor düzenlenmediği iddiasını sürdürmüştür. Ayrıca başvurucuya göre alıkonulması, ilgili Yasanın 760. bölümünün kapsamı dışında ve aynı yasaya göre gereksiz ve aşırı uzundur.
23. Oranlılık gereklerine ilişkin başvurucu şu noktaya dikkat çekmiştir: Danimarka hukukuna göre kabahat türünden suçlarla ilgili olduğunda kısa süreli bir gözaltına izin verilebilir olmasına rağmen, İdari Usul Yasası 750. bölümü uyarınca bir kişinin ismini, adresini, doğum tarihini açıklamayı reddetmesi nedeniyle gözaltı süresi birkaç saatten daha uzun sürmemelidir. Tercihen bunlara ilişkin en fazla süre yasa tarafından düzenlenmelidir. Böyle olmaması nedeniyle sadece oranlılık prensibine başvurulmaktadır.
24. Başvurucu, polisin kişinin kimlik bilgilerini edinmek amacıyla, sağlığı zayıf 67 yaşındaki yaşlı bir kadını 13 saatten fazla alıkoymasının, oranlılık ilkeleriyle açıkça karşıtlık oluşturduğu düşüncesindedir.
25. Sonuç olarak, başvurucu bir kadın ya da erkeğin kimliğini açıklamaya zorlamak için alıkonulmasının uygun bir yol olmadığı yönündeki iddiasını sürdürmüştür. Bu açıdan polisin, kişisel eşyaları ellerinde olmasına rağmen, kimliğini ortaya çıkarmak amacıyla bağımsız bir soruşturma başlatılmasında başarısız olduğunu ileri sürmektedir. Kendilerini başvurusunun sorgulanmasıyla sınırlandırmaları nedeniyle alıkonulma, sadece bir baskı yolu olarak değerlendirilebilir.
26. Hükümet başvurusunun alıkonulmasının yasanın emrettiği usule uygun olarak gerçekleştirildiğini ve bu işlemin Madde 5/1-b'nin kapsamında olduğu iddiasını sürdürmüştür. Hükümet alıkoymanın başvuru tarafından belirli ve somut bir yükümlülük olan kişisel bilgilerin açıklanmasının reddedilmesinden dolayı, İdari Usul Yasasının 755. bölüm ve 750. bölüm, alt bölüm 1'e uygun olarak yerine getirilmiş olduğunu ileri sürmüştür.

27. Can alıcı nokta alıkoymanın gerekli olandan daha uzun sürüp sürmediği, diğer bir deyişle alıkoymanın Sözleşme ve İdari Usul Yasasından doğan oranlılık gereğine uygun olup olmadığıdır.
28. Başvurucu kişisel bilgilerini polise açıklamayı reddetmiştir ve başvurucu Yüksek Mahkemenin 11 Şubat 1999 tarihli kararıyla da ayrıca tespit ettiği gibi kimlik bilgilerinin kanıtlanmasına yardımcı olacak herhangi bir belge taşıymıyordu. Polisin böyle bir bilgiyi elde etmek için başka bir olanağının olmamasından dolayı, alıkoyma, açıklama görevinin yerine getirilmesinde sadece uygun bir yol olmuştur.
29. Hükümet böylesi bir durumda polisin bir kişiyi gözaltına alamaması halinde, kişinin kimlik bilgilerini açıklamayı reddederek prensip olarak yasal süreci engelleyebileceğine işaret etmiştir. Bundan dolayı, polisin görevlerini yerine getirmesi ve hukuka uymanın sağlanması için yurttaşların kimliğini belirleyebilmeleri temel bir koşuldur.
30. Buna karşın polis gözaltına alınan bir kişinin kimliğini tespit etmek amacıyla konuyla ilgili etkin girişimlerde bulunmak zorundadır. Hükümet'in düşüncesine göre, görülmekte olan davada polis 11 Ağustos 1995'te saat 21:30'dan, saat 11:00'e ve 12 Ağustos 1995'te saat 06:30'dan 10:45'e kadar tam olarak bunu yapmıştır. Can alıcı sorun, polisin, saat 23:00'den saat 06:30'a kadar olan sürede, başvurucudan ismini açıklamasını istememesi nedeniyle suçlanıp suçlanamayacağıdır. Hükümet bunun mümkün olmadığını ve başvurucunun gece boyunca uyumasına izin verilmesinin makul olarak değerlendirilmesinin zorunlu olduğu temeline dayanmıştır. Ayrıca başvurucunun sabah kendisine sorulduğunda da kimliğini açıklamaya ilişkin reddiyet halini sürdürdüğünü de hatırlatmıştır. Sabah 10:45'de başvurucu fikrini değiştirmiş ve sonrasında derhal salıverilmiştir.
31. Sonuç olarak, Hükümet oranlılık prensibinin yerine getirildiğini iddia etmiştir.

B. Mahkemenin Değerlendirmesi

32. Sözleşmenin 5/1.maddesi öncelikle yasa tarafından emredilen usule uygunluk koşulunu içeren alıkoymanın "hukuki" olmasını gerektirir. Sözleşme burada temel olarak iç hukuka döner ve burada belirtilen usul ve esas ilişkin kuralların uyumlu olması yükümlülüğüne göndermede bulunur; Ek olarak Sözleşme, her türlü özgürlükten yoksun bırakma halinin, bireyleri keyfilikten korumak gibi, 5. maddenin amacıyla uyumlu olmasını gerektirir. Eğer özgürlükten yoksun bırakma, bir mahkeme emri uyarınca gerçekleştirilmiş ise, bu durumda prensip olarak hukuki olacaktır (bknz 10 Haziran 1996 tarihli Benham /Birleşik Krallık kararı, Hükümler ve Kararlar Raporu, 1996 III,pp.752-753, p.40 ve 42).
33. Ayrıca Sözleşme m. 5/1'de özgürlük hakkının istisnalarına ilişkin liste sınırlayıcıdır ve bir kişinin keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmamasını sağlamak gibi, bu istisnaların sadece dar bir yorumu hükmün amacıyla uyumlu olacaktır (bknz, 1 Temmuz 1997 tarihli *Giulia Manzoni /İtalya* kararı, Raporlar –IV, sayfa 1191, rag.25).
34. Başvurucunun Sözleşmenin 5/1 maddesinin hükmü çerçevesinde "özgürlüğünden yoksun bırakıldığı" konusu çekişmeli değildir (bknz. Witold Litwa/Polonya, no.26629/95, AİHM

2000-III). Ayrıca, polisin istemi üzerine ismini, adresini ve doğum tarihini açıklamayarak bu konudaki yükümlülüğünü yerine getirmeyen başvuru hakkında, İdari Usul Yasasının 755. bölümü, 1.alt bölümü ve 750. bölümü uyarınca alıkoyma işlemi uygulandığı ya da başvuru alıkonulmasının Danimarka hukukunda belirtilen usule uygun olmadığı konusu çekişmeli değildir.

35. Hükümet başvuru alıkonulmasının Sözleşmenin m. 5/1-(b) hükmü uyarınca incelenmesi gerektiğini, buna göre başvuru kişisel bilgilerini açıklamayı reddederek, İdari Usul Yasasının 750. bölümünde belirtilen somut ve belirli bir yükümlülüğe uygun davranmadığını iddia etmiştir. Başvuru bu değerlendirmeye karşı çıkmamıştır ve Mahkeme başka türlü değerlendirme için bir neden görmemektedir.
36. Mahkeme 5/1.maddenin (b) bendi uyarınca alıkoymanın yasa tarafından emredilen bir “yükümlülüğün yerine getirilmesi” halinde mümkün olabileceğini hatırlatmaktadır. Buradan, en azından ilgili kişinin üzerine düşen yerine getirilmemiş bir yükümlülüğün varlığı zorunludur, gözaltı ve alıkoymanın bu yerine getirilmeyi sağlama amacına yönelik olması ve cezalandırıcı bir karakter taşımamak zorunda olması sonucu çıkmaktadır. Konuyla ilgili yükümlülük yerine getirilir getirilmez madde 5/1(b) temelinde bir alıkoyma varlığını kaybeder.
37. Sonuç olarak, söz konusu yükümlülüğün demokratik bir toplumda derhal yerine getirilmesinin önemi ve özgürlük hakkının önemi arasında bir denge kurmak zorunludur (bkz. *Nowika/Polonya*, no.30218/96 p.61, 3 Aralık 2002, yayınlanmamış; B./Fransa, no.10179/82, Komisyon Kararı, 13 Mayıs 1987, Kararlar ve Hükümler (DR)52, sayfa 111 ve *Reyntjens /Belçika*, no.16810/90, Komisyon Kararı, 9 Eylül 1992, DR 73, sayfa 136). Alıkoyma süresi, ayrıca böylesi bir dengenin kurulmasıyla da ilgili bir etmendir (bkz *McWeigh ve Diğerleri /Birleşik Krallık*, başvuru numaraları: 8022/77, 8025/77, 8027/77, 18Mart 1981 tarihli Komisyon Kararı, DR 25, sayfa 37-38 ve 42; *Johansen/Norveç*, başvuru no.10600/83, 14 Ekim 1985 tarihli Komisyon Kararı, DR 44, p.162) .
38. Bu davada Mahkeme, başvuru İdari Usul Yasasının 750. bölümünde emredildiği gibi, polise kimliğini açıklama yükümlülüğüne uymayı reddettiği için, 11 Ağustos 1995 günü, gece saat 21:30’da gözaltına alındığını ve bu isteksizliğini 12 Ağustos 1995 günü, sabah saat 10:45’e kadar sürdürdüğünü ve sonrasında hemen salıverildiğini hatırlatmaktadır. Mahkeme şöyle devam etmektedir: Başvuru Sözleşme madde 5/1(b)’nin gerektirdiği şekilde bir yükümlülüğün “yerine getirilmesinin sağlanması” amacıyla gözaltına alınmıştır. Geriye kalan sorun, görülmekte olan davanın koşulları içinde genel olarak bir yükümlülüğün yerine getirilmesinin sağlanmasının önemi ile özgürlük hakkının önemi arasında makul bir dengenin sağlanıp sağlanmadığının tespitidir. Bu değerlendirmede Mahkeme takip eden noktaların konuyla ilgili olduğunu düşünmektedir; esası oluşturan amaç ve konuyu içeren ilgili yasadaki doğan yükümlülüğün doğası; gözaltına alınan kişi; alıkoymaya neden olan özel koşullar ve alıkoymanın süresi.
39. Mahkeme ilk olarak yükümlülük sorununu incelemiştir. Mahkeme, başvuru bilet kontrolörü ile geçerli otobüs biletiyle yolculuk edip etmediği konusundaki tartışmasının, söz konusu yükümlülük ile doğrudan bir ilişkisinin olmadığını yinelemektedir. Başvuru yalnızca gözaltına alınmıştır, çünkü polise kimliği hakkında bilgi sağlamayı reddetmiştir,

dolayısıyla İdari Usul Yasasının 750. bölümünde emredilmiş yükümlülüğü yerine getirmede başarısız olmuştur. Mahkeme, yurttaşların kimlik bilgilerinin saptanmasının polislerin görevlerini gerçekleştirebilmesi ve yasayı uygulaması için temel koşul olduğu hususunda hemfikirdir. Mahkeme ayrıca, yukarıda söz edilen *Reyntjens* davasında tartışılan yükümlülük konusunu hatırlatmaktadır, ilgili kişinin bu yükümlülüğe uymamasından ve bir suç işlediğine dair herhangi bir şüpheden bağımsız, “rutin” kimlik kontrollerine gelince, önümüzdeki davada olduğu gibi bir para cezası verilebilir. ■

40. Mahkeme sonraki aşamada gözaltına alınan kişiyi ve gözaltına neden olan özel koşulları incelemiştir. Mahkeme yukarıda söz edilen *Nowicka/Polonya* kararında, başvuruçunun 1940 doğumlu olduğu ve alıkonulduğunu, komşusuyla tartışmasından ortaya çıkan özel bir soruşturma kapsamında bir psikiyatrik inceleme geçirdiğini hatırlatmaktadır. Daha önce söz edilen *McVeigh ve Diğerleri* kararında, 31 ve 58 yaşları arasındaki 3 erkek başvuruçucu, terörizmi önlemek üzere getirilen bir zorunluluk gereği, Büyük Britanya’ya girişlerinde güvenlik kontrolüne tabi tutulmuşlardır. Komisyon davaya, kendi ifadelerine göre, başvuruçuların masum tatilciler oldukları temelinde yaklaşmıştır, ama ayrıca başvuruçuların gözaltına alınması incelemesi yapan görevlinin değerlendirmesinin kendisine verilen bilgiye dayandığını, İrlanda’dan gelen başvuruçuların limanda uygulanandan daha derin bir incelemeye tabi tutulması gerekliliğini kabul etmiştir. Yukarıda söz edilen *Johansen* kararında, başvuruçucu 1956 yılında doğan ve askerlik hizmetine olduğu kadar sivil hizmete de kaşı çıkan bir erkektir. *B/Fransa* davasında, 40 yaşın üzerinde olan başvuruçucu, polis memurlarının üçüncü kişiyle ilgili eylemlerine müdahale etmesi ve engellemesi nedeniyle iki kez gözaltına alınmıştır. *Reyntjens* kararında başvuruçucu 35 yaşındadır ve prensip olarak kimliğini taşımayı reddetmektedir. Görülmekte olan davada başvuruçucu, geçerli bir bilet olmaksızın yolculuk yapıp yapmadığı konusunda çekişme yaşadığı bilet kontrolörüne kimliğini açıklamayı reddetmiştir. Polis çağrılmış, fakat başvuruçucu onlara da ismini ve adresini açıklamayı reddetmiştir. Her ne kadar başvuruçucu sadece kimlik bilgilerini polise vermeyi reddettiği için gözaltına alınmışsa da, polislerin başvuruçuya yaklaşma amacı onların yasanın ve düzenin gücü olma görevleriyle ilişkilidir. Ayrıca Mahkemenin düşüncesine göre, kamu ve özel taşıma şirketleri, geçerli bir bilet olmaksızın seyahat ettikleri ileri sürülen ve kimliklerini açıklamayı reddeden yolcularla karşılaştıklarında, etkin polis yardımı alamadıkları takdirde bu durum onları güçsüz bırakacaktır. Mahkeme başvuruçunun gözaltına alındığında 67 yaşında olduğunu yinelemektedir. Bununla birlikte, gözaltı sırasında tutulan rapora göre, polis başvuruçunun yaklaşık olarak 60 yaşında olduğunu tahmin etmiştir. Mahkeme başvuruçunun sağlık durumu ve 12 Ağustos 1995 tarihinde hastaneye kaldırılması konusunda, polisin gözaltına aldığı sırada başvuruçunun yüksek tansiyon hastası olduğundan haberdar olmadığına özellikle dikkat çekmektedir. Mahkeme ayrıca, başvuruçunun polise kimliğini açıklamayı reddettiğini, çünkü kızgın olduğunu ve bu öfkesini ve isteksizliğini 12 Ağustos 1995 sabah saat 10:45’e kadar sürdürdüğünü Yüksek Mahkeme önünde dile getirdiğini belirtmektedir. Bu koşullar altında Mahkeme, başvuruçunun kimliğini saptamak için gözaltına alınmasının İdari Usul Yasasına ve Sözleşme m.5/1-(b)’ye uygun olduğunu tespit eder.

41. Mahkeme, gözaltının uzunluğu hususunda, yukarıda söz edilen *Nowicka/Polonya* davasında başvuruçunun toplam 83 gün süren alıkonulmasının Sözleşmenin 5.maddesini ihlal ettiği sonucuna vardığını yinelemektedir. Yukarıda söz edilen *McVeigh ve Diğerleri*

kararında Komisyon, davanın istisnai koşulları altında başvurusunun yakalama müzekkeresi ve 45 saat kadar gözaltında tutulması için yeterli koşulların var olduğu sonucuna varmıştır. Yukarıda söz edilen B. kararında ilgili zamandaki Fransız yasası şunu emrediyordu: “polis memurları hukuki soruşturmanın veya kamu düzeninin ihlalini önlemek amacıyla herkesten kimliğine ilişkin bir kanıt sunmasını rica edebilir, ve eğer gerekliyse, bu amaçla kişiyi polis karakoluna götürebilir. Bu amaçla polis karakoluna götürülen bir kişi altı saatten daha fazla tutulamaz”. Komisyon kişinin polis karakolunda tutulduğu sürenin kısalığını (sırasıyla bir ve dört saat) dikkate alarak yükümlülüğün yerine getirilmesinin sağlanması gerekliliği ile özgürlük hakkı arasında adil bir dengenin sağlanmış olduğuna karar vermiştir. Başvurucunun iki buçuk saat özgürlüğünden yoksun bırakıldığı *Reyntjens* kararında da aynı sonuca varılmıştır. Görülmekte olan davada başvuru özgürlüğünde onüçbuçuk saat yoksun bırakılmıştır. Mahkeme, 11 Ağustos 1995 günü, saat 21.30’dan, saat 11.00’e ve 12 Ağustos 1995 günü, saat 06.30’dan, saat 10.45’e kadar olan süre içinde kimliğini açıklayan başvurucudan polisin bir çok kez boş yere istemde bulunduğunu tespit etmektedir, ve ulusal mahkemelerin tespitlerine dayanarak Mahkeme, başvurusunun kimlik bilgilerini açıklayacak herhangi bir belgeye sahip olamadığı hususunda ikna olmuştur. Mahkeme ayrıca saat: 21:30’dan, saat 11:00’e kadar ki zaman içinde başvurusunun kimliğini belirlemek için bir çaba harcanmadığının genel bir neden olarak görüldüğüne dikkat çekmektedir. Hükümet, bu durumun başvurusunun uyku gereksiniminin dikkate alınmasına atfedilebileceğini neden olarak ileri sürmektedir. Böylesi değerlendirmelerin belli koşullar içinde konuyla ilişkili olabileceği kabul edilse bile, Mahkemenin görüşü, bu davada durumun böyle olduğunun saptanmadığı yolundadır. [Ayrıca, Mahkeme, alıkoymanın amacıyla orantılı bir süreyi aşmamasını sağlanması yükümlülüğü üstünde genel olarak öncelik verebileceği gerekçesiyle böylesi değerlendirmeleri kabul etmekte isteksiz olabilecektir.] Mahkeme ek olarak, Arhus Emniyet Müdürünün 18 Temmuz 1996 tarihinde, söylendiği gibi, başvurusunun alıkonulma süresi içinde bir doktor tarafından ziyaret edilmemiş olduğunu tespit ettiği için üzüntü duyduğunu göz önüne alarak, üçüncü bir kişinin böylesi bir girişiminin başvuru ve polis arasındaki çıkmazı kırabileceğini belirtmektedir. Ayrıca yukarıda başvurucuya ve alıkonulmaya neden olan koşullara ilişkin bulgularını ve başvurusunun sadece para cezasını gerektiren, İdari Usul Yasasının 750. bölümünde emredilen yükümlülüğüne uymamasının kabahat oluşturmasını dikkate alan Mahkeme, başvurusunun gözaltı süresinin her durumda uzun zaman sürdürülmemesi gerektiği düşüncesindedir. Mahkeme başvurusunun onüçbuçuk saat özgürlükten yoksun bırakılmasının, gözaltının amacıyla orantılı bir süreyi aştığını bulgulamaktadır.

42. Yukarıdaki aktarılanlar ışığında, Mahkeme, yetkililerin, başvurusunun gözaltı süresini onüçbuçuk saate uzatarak, yükümlülüğün yerine getirilme gerekliliğinin sağlanması ile özgürlük hakkı arasında adil bir denge kurmada başarısız oldukları düşüncesindedir.

43. Bundan dolayı Sözleşmenin 5/1.maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞMENİN 41.MADDESİNİN UYGULANMASI

44. Sözleşmenin 41.maddesi şunu hükmeder:

“Mahkeme işbu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmecî Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder.”

A. Zarar

45. Başvurucu özgürlüğünden yoksun bırakılmasından dolayı manevi zararları için 1346 Euro'ya eşdeğer 10.000 Danimarka Kronu talep etmiştir [*Mahkeme kaleminin notu: Başvurucunun taleplerinin sunulduğu tarih olan 29 Ekim 2002 tarihine göre*]. Başvurucu talebinin kanıtı olarak gözaltının sebep olduğu gerginlik, gözaltının süresi, genel sağlık durumu ve yaşını göstermiştir.
46. Hükümet Sözleşmenin 5.maddesinin ihlal edildiği tespitinin manevi zararlar açısından kendi içinde yeterli bir giderim oluşturduğunu iddia etmiştir. Aksi takdirde en azından bir kısım alıkoyma süresinin haklı olarak değerlendirmesinin zorunlu olduğu ve başvurucunun gözaltında geçirdiği zamana esaslı bir katkı yapmış olması nedeniyle tazminatın da alçakgönüllü olması gerektiğini iddia etmiştir. Bu nedenle tazminat bedeli 296 Euro'ya eşdeğer olan 2.200 Danimarka Kronunu aşmamalıdır. Bu miktar iç hukuk uyarınca Şehir Mahkemesi tarafından hükmedilen miktara eşdeğerdir.
47. Mahkeme davanın özel koşulları içerisinde eşdeğer temelde karar vererek, başvuru lehine 500 Euro'ya hükmedilmesine karar vermiştir.

B. Ücretler ve Masraflar

48. Başvurucu Yüksek Mahkeme önündeki ücret ve masrafları için 135 Euro eşdeğerindeki 100 Danimarka Kronunun kendisine geri ödenmesini talep etmiştir. Başvurucu ayrıca Mahkeme huzurundaki ücret ve masrafları için de tazminat isteminde bulunmuştur.
49. Hükümet istemin ilk kısmı hakkında herhangi bir yorumda bulunmamış, fakat, sonraki kısmın tahsis edilemeyeceğini zira, başvurucuya iç hukuk uyarınca yasal yardım ödendiğini; gerekli ve makul olması koşuluyla Mahkeme huzurundaki ücret ve masraflar için tazminat tahsis edilebileceğini ileri sürmüştür. Başvurucu geçici olarak 5.384 Euro eşdeğerindeki 40.000 Danimarka Kronu tahsis edilmiş fakat kesin miktara henüz karar verilmemiştir.
50. Mahkeme, Yüksek Mahkeme huzurundaki ücret ve masraflar için talep edilen zarar ile bulgularan Sözleşme ihlali arasında nedensellik bağı olduğuna ikna olmuştur. Bu nedenle Mahkeme 135 Euro'ya hükmeder. Başvurucunun geri kalan istemleri hakkında, Mahkemenin dikkat çektiği Danimarka Yasal Yardım Yasasına göre, başvuru insan hakları sözleşmeleri uyarınca uluslararası kurumlar önündeki süreç ve şikayetlerin sunumunda başvuru yasal yardım tahsis edilebilmektedir. Ayrıca Mahkeme, başvuru söz konusu edilen yasa uyarınca geçici olarak 5.384 Euro almış olduğuna dikkat çeker. Bu koşullar altında Mahkeme, başvuru için iç hukuk uyarınca tazmin edildiği konusunda ikna olmuştur ve ücret ve masraflar açısından başkaca bir tazminata hükmetmek için herhangi bir neden görmemektedir.

C. Gecikme Faizi

51. Mahkeme, temerrüt faizinin Avrupa Merkez Bankasının yıllık borç verme faizlerine %3 eklenerek belirlenmesi gerektiğine karar vermiştir.

BU NEDENLERLE, MAHKEME OYBİRLİĞİYLE,

1. Sözleşmenin m.5/1.'in ihlal edildiğine;

2.

(a) Sorumlu Devletin, Sözleşmenin 44/2. maddesi uyarınca, Mahkeme kararının kesinleşeceği tarihten itibaren üç ay içinde aşağıda yazılı miktarları başvurucuya ödemesine;

(i) Manevi tazminat için 500 Euro;

(ii) Yüksek Mahkeme Huzurundaki ücret ve masraflar için 135 Euro;

(iv) Yukarıda belirtilen miktarlar herhangi bir vergiden muaf olmak üzere;

(b) Yukarıda söz edilen üç aylık sürenin dolmasından itibaren ödeme tarihine kadar ki süre için, Avrupa Merkez Bankasının borç verme faizlerine eşitlenecek yıllık basit faize 3 puan eklenmesine;

3. Başvurucunun hakkaniyete uygun tatminine ilişkin diğer istemlerinin reddine *karar vermiştir.*

İngilizce olarak hazırlanan bu metin, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77-2 ve 3. maddelerine uygun olarak, 25 Eylül 2003 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Soren NIELSEN

ROZAKİS Yazı İşleri Müdürü

Başkan

Chrstos

Sözleşmenin 45. maddesinin 2. fıkrasına ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 74. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak, Bayan Tulkens ve Bay Zagrabsky'nin mutabık görüşü, bu karara eklenmiştir.

Çevirenin notu: Mutabık görüş, özgün karar metnine ekli olmasına rağmen, çevrilmemiştir.

Serkan Cengiz Avukatlık ve Danışmanlık Bürosu
847 Sokak Çoşkunoğlu İşhanı No:6/108 Konak İzmir
Tel.0 232 445 39 08 Faks.0 232 489 41 98
E-posta. info@serkancengiz.av.tr
www.serkancengiz.av.tr

